

УДК 343.7–053.6:[343.985+343.132](477)

O. Fedosova

PECULIARITIES OF ORGANIZATION AND TACTICS OF CONDUCTING INVESTIGATIVE (SEARCH) ACTIONS DURING THE INVESTIGATION OF MERCENARY-VIOLENT CRIMES COMMITTED BY MINORS

O. B. Федосова

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, головний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем протидії злочинності Харківський національний університет внутрішніх справ м. Харків

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ І ТАКТИКИ ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ В ХОДІ РОЗСЛІДУВАННЯ КОРИСЛИВО-НАСИЛЬНИЦЬКИХ ЗЛОЧИНІВ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ НЕПОВНОЛІТНІМИ

Актуальність теми. Ефективність розкриття злочинів, що вчиняються неповнолітніми багато в чому залежить від законного, обґрунтованого, своєчасного і якісного проведення слідчих (розшукових) дій на початковому етапі їх розслідування. Доцільність вивчення питань, пов'язаних із слідчими (розшуковими) діями, обумовлюється тим, що за своєю правовою суттю вони містять найбільш ймовірні ризики протизаконного та необґрунтованого обмеження прав і свобод неповнолітніх у кримінальному провадженні [1, с. 22]. Тому, при їх проведенні мають бути обов'язково дотримані як загальні засади кримінального провадження, так і встановлена КПК України відповідна процесуальна форма, порушення якої впливає на ефективність досягнення завдань кримінального провадження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукової літератури свідчить про те, що питання організації проведення слідчих (розшукових) дій, зокрема, при розслідуванні корисливо-насильницьких злочинів, що вчиняються неповнолітніми, досліджували вітчизняні вчені: Б. Ю. Бистрицький, В. К. Весельський, І. Л. Калімбет, В. О. Коновалова, М. А. Погорецький, О. М. Процюк, В. В. Тіщенко, С. В. Харченко, К. О. Чаплинський, Ю. М. Черноус, В. Ю. Шепітько та ін. Варто погодитись з точкою зору науковців, які вважають, що проведення слідчих (розшукових) дій є одним із головних засобів отримання (збирання) та перевірки доказів у кримінальному провадженні, а правильно обрана тактика їх проведення забезпечує їх ефективність і досягнення поставлених цілей.

Формування цілей. Мета даної публікації обумовлена необхідністю проведення аналізу норм законодавства та наукових досліджень щодо організації і тактики проведення слідчих (розшукових) дій в ході досудового розслідування та визначення особливостей їх проведення щодо неповнолітніх, які вчиняють корисливо-насильницькі злочини.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проведення слідчих дій є обов'язковою складовою процесуальної діяльності слідчого та безпосереднім способом виконання завдань доказування. Отже, процесуальна діяльність, спрямована на збирання доказів, здійснюється у двох формах: проведення слідчих (розшукових) дій і проведення інших процесуальних дій [2, с. 114]. Згідно зі ст. 223 КПК України, слідчі (розшукові) дії є діями, спрямованими на отримання (збирання) доказів, речей і документів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні.

При визначенні першочерговості слідчих (розшукових) дій важливо прогнозувати можливі результати і відповідно до цього визначати їх найбільш оптимальну черговість. Судова і слідча практика свідчить, що важливу роль у виявленні та розслідуванні корисливо-насильницьких злочинів, що вчиняються неповнолітніми, особливо тих, які вчиняються в умовах неочевидності, відіграє своєчасний огляд місця події. Від правильної організації проведення цієї невідкладної слідчої (розшукової) дії в значній мірі залежить встановлення особи злочинця, механізму вчинення злочину, закріплення отриманої в ході огляду доказової інформації.

У теорії криміналістики огляд місця події розглядається як найбільш складна процесуальна дія, що відповідно до ст. 237 КПК України здійснюється з метою виявлення слідів злочину та інших речових доказів, з'ясування обстановки злочину, а також інших обставин, які мають значення для досудового розслідування [3, с. 268]. У ст. 237 КПК України законодавець визначає, що об'єктами огляду під час розслідування злочинів є: місцевість, приміщення, речі та документи, а окремою нормою визначає труп як самостійний об'єкт огляду (ст. 238 КПК України). При цьому, як справедливо зазначають науковці, не згадується як самостійний об'єкт огляду «місце події» [4, с. 264]. Однак, незважаючи на відсутність окремої норми, законодавством передбачено, що відповідно до ч. 3 ст. 214 КПК України, огляд місця події у невідкладних випадках може бути проведений до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, що здійснюється негайно після завершення огляду. Він проводиться слідчим або прокурором з метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення (ч. 1 ст. 237 КПК України) [5].

В ході огляду місця події слідчому надається можливість безпосередньо сприйняти всю обстановку в цілому і виявити зв'язки між її елементами до відкриття кримінального провадження. Сутність слідчого огляду будь-якого виду й особливо місця події, його специфічна особливість, полягає у своєрідності пізнавальної діяльності слідчого в процесі його проведення. Одним з головних завдань при огляді місця події є виявлення, вилучення та фіксація матеріальних слідів злочинця, знарядь злочину за допомогою яких можна встановити його особу та механізм вчинення

злочину. З цією метою при огляді місця події спеціалістом, за вказівкою слідчого, проводяться попередні дослідження виявлених слідів для моделювання дій злочинця, оперативного отримання інформації про нього, знаряддя злочину для організації їх розшуку за «гарячими слідами». З місць подій можуть вилучатися сліди рук, босих ніг, рельєфу шкіри людини, сліди взуття, транспортних засобів, одягу, вогнепальної зброї, сліди холодної зброї або схожих з нею предметів, біологічні сліди людини, сліди запаху, мікрооб'єкти тощо.

Специфічною особливістю огляду місця події у корисливо-насильницьких злочинах до яких, за версією досудового розслідування, причетні неповнолітні, є, насамперед, необхідність її перевірки під час огляду. Важливу інформацію може дати аналіз обстановки, в якій сталася подія. Оскільки неповнолітні вчиняють кримінальні правопорушення в основному на знайомій для них території, то в ході огляду місця події можуть бути встановлені обставини, що підтверджують це припущення. Наприклад, про факт обізнаності з особливостями місцевості може свідчити інформація про шляхи підходу і відходу нападників. Якщо злочинець, залишаючи місце події, обрав найбільш оптимальний шлях, використавши при цьому невідомі сторонні особливості планування двору, наявні проходи, лази, отвори, то, швидше за все, ця територія йому знайома [6 с. 171-176].

Схожій точки зору дотримуються й інші дослідники, які зазначають, що межі огляду місць учинення корисливо-насильницьких злочинів неповнолітніми, повинні охоплювати: місце вчинення злочину; шляхи підходу потерпілого до нього; шляхи підходу та відходу неповнолітніх від місця вчинення злочину; засідку, звідки підлітки спостерігали за рухом потерпілого; інші ділянки місцевості, які можуть слугувати носіями слідів злочину [7, с. 14].

Місце вчинення злочину може бути максимально наближене до місця проживання груп неповнолітніх. Це, як правило, територія поблизу будинку, пустирі, відокремлені місця, підвали, закинуті будівлі. У цьому випадку обстановка стає багатим джерелом інформації про учасників події. Тут можна знайти не тільки сліди вчиненого злочину, але й сліди постійного або систематичного перебування неповнолітніх, а також предмети побуту, характерні для подібного побуту, старі дивани, стільці, сліди вогнища, недопалки, залишки їжі, пляшки з-під спиртного тощо.

Зазначені вище обставини в цілому роблять актуальним розширення меж огляду місця події як найбільш ефективного тактичного прийому огляду ділянок відкритої місцевості.

З метою перевірки версії про вчинення злочину неповнолітнім слід також аналізувати обставини події, що характеризують спосіб учинення та приховування діяння, знаряддя злочину, жертву. Кримінальні правопорушення, пов'язані з проникненням у приміщення, закриті сховища, неповнолітні вчиняють рідше, оскільки, як правило, не володіють достатніми навичками використання знарядь проникнення. І якщо все ж наважуються на вчинення крадіжки, то обирають об'єкти, проникнення в які не вимагає спеціальних навичок (кіоски, підсобні приміщення, кафе, їдальні тощо). Проникнення може здійснюватися через невеликі за

розміром отвори. Знаряддя злочину, як правило, не відрізняються різноманітністю – це підручні засоби, господарські інструменти тощо.

Так, досліджуючи корисливу злочинну діяльність неповнолітніх, науковці зазначають, що на причетність до вчинення злочину неповнолітніми може вказувати: відсутність спланованості і цілеспрямованості в діях; невеликі за розмірами сліди рук та ніг, підошв; використання невеликих отворів для проникнення в приміщення; виконані на стінах та підлозі написи, зокрема з використанням ненормативної лексики; викрадення невеликих за розміром та вагою предметів; викрадення менш коштовних, але більш яскравих предметів; особисті речі відповідного розміру [8, с. 445].

Таким чином, разом з членами слідчо-оперативної групи, залученими спеціалістами, запрошеними потерпілим, свідками та іншими учасниками кримінального провадження слідчий проводить огляд місця події, де вилучає речі і документи, які мають значення для кримінального провадження, у тому числі матеріальні об'єкти, придатні для з'ясування обставин, що підлягають доказуванню. Забезпечує їх належне зберігання з метою подальшого направлення для проведення експертного дослідження (експертизи). Отже, своєчасне і якісне проведення огляду місця події здебільшого визначає успішний хід розслідування в цілому.

Найбільш поширеним способом отримання доказів є допит. Його проведення вимагає від слідчого високої загальної та професійної культури, глибокого знання психології людини. Кваліфіковане проведення допиту передбачає не тільки знання закону і творчого його застосування, але й життєвого досвіду, вміння інтерпретувати і варіювати різноманітні заходи впливу на особу, з урахуванням її індивідуально-вікових особливостей. Допит неповнолітнього проводиться слідчим, прокурором, слідчим суддею, судом згідно із загальними правилами, зазначеними в ст. 226, 227 Кримінального процесуального кодексу України та вимог, визначених в 38 Главі. Так, у допиті неповнолітнього, який не досяг шістнадцятирічного віку, повинна бути забезпечена участь законного представника, педагога чи психолога, а в разі необхідності – лікаря. Допит неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого здійснюється у присутності захисника (стаття 490 КПК України). Відповідно до ст. 226 КПК України допит малолітньої або неповнолітньої особи не може продовжуватися без перерви понад одну годину, а загалом – понад дві години на день [5]. Особам, які не досягли шістнадцятирічного віку, роз'яснюється обов'язок про необхідність давання правдивих показань, не попереджуючи про кримінальну відповідальність за відмову від давання показань і за завідомо неправдиві показання.

На думку О. Ф. Вакуленко, особливості допиту неповнолітнього пов'язані з наявністю специфічних рис їх психології. Деякі психологічні риси неповнолітніх можуть перешкоджати отриманню повних та достовірних показань (йдеться про менший, ніж у дорослих, обсяг знань та досвіду, меншу здібність до концентрації уваги, менший розвиток аналітичних здібностей при сприйнятті та оцінці почутого, емоційність суджень та дій). Неповнолітні частіше від дорослих допускають помилки під час визначення відстані, відрізків часу, послідовності дій. Неповнолітні можуть використовувати поняття, терміни, які застосовують дорослі, пере-

кручуючи їх реальний зміст або не розуміючи зміст, підтвердити запропоновані допитувачем формулювання, соромлячись запитати пояснення їх. Водночас, неповнолітнім властиві точність сприйняття і тривалість утримання в пам'яті деталей події та властивостей предметів, які їх зацікавили [9, с. 149-152].

Складність проведення допиту неповнолітніх обумовлена специфікою психології формування показань, віковими та індивідуальними особливостями психіки (характеру, темпераменту, навикам, звичкам, підвищеним навіюванням, схильністю до фантазування, високою емоційністю, колу знайомств, способу життя, вихованню в сім'ї, нестійкістю поведінки), незначним життєвим досвідом, що нерідко призводить до неправильної оцінки ними розслідуваної події в цілому або окремих її елементів. Дані, що характеризують особу неповнолітнього, дозволяють прогнозувати його поведінку під час допиту, вибирати тактично правильний напрямок, оцінювати достовірність показань допитуваного.

У свою чергу, О. М. Обушенко, зазначає, що якісне проведення допиту (особливо це стосується допиту неповнолітніх учасників кримінального провадження) вимагає від слідчого вміння уникати шаблонності, психологічної готовності приймати негайні рішення в кожній конкретній момент, реагуючи на інформацію, що надходить від допитуваних, володіння знаннями про закони мислення, логічні методи і прийоми, закономірності психології та тактичні прийоми допиту [10, с. 395-396].

Час проведення допиту неповнолітнього підозрюваного (обвинуваченого) слід планувати з урахуванням того, що він повинен проводитися у період з 6 до 22 години (крім випадків, коли затримка в його проведенні може призвести до втрати слідів кримінального правопорушення чи втечі підозрюваного). Такий допит не може тривати більше 2 годин на день. Слід також передбачати перерви через кожну годину його проведення. Як вірно вказує О.М. Процюк, при обранні часу проведення допиту та при визначенні тривалості проведення цієї слідчої (розшукової) дії потрібно враховувати вікові та індивідуальні психологічні особливості кожного окремого неповнолітнього допитуваного і на початку допиту встановити розумні часові межі такого допиту [11, с. 68].

Під час допиту неповнолітнього доцільно обставини, що підлягають встановленню, поділити на такі групи: фактичні обставини вчинення конкретного кримінального правопорушення, роль підозрюваного, обвинуваченого в ньому, наявність дорослих підбурювачів, обставини, що характеризують суб'єктивну сторону правопорушення, а також інші ознаки, що мають значення для кваліфікації діяння; обставини, що обтяжують або пом'якшують вину; обставини, що стосуються особистості підозрюваного, обвинуваченого та його попередньої поведінки; умови життя та виховання неповнолітнього, причини й умови, що сприяли вчиненню кримінального правопорушення.

Слушно погодитись із дослідниками, які звертають увагу на те, що незалежно від виду вчиненого злочину та слідчої ситуації перед слідчим постає ряд тактичних завдань, необхідних для виконання під час допиту неповнолітнього: установлення психологічного контакту; створення невимушеної обстановки допиту; забезпечення оптимального емоційного

стану підлітка; формулювання зрозумілих і педагогічно коректних запитань, складання плану допиту; визначення оптимальної його тривалості; вибір способів фіксації показань і т. ін. [12, с. 338].

Під час допиту неповнолітніх підозрюваних рекомендується ясно, уникаючи незрозумілих допитуваному термінів, роз'яснити суть пред'явленої підозри, значення пом'якшуючих та обтяжуючих провини обставин. Для полегшення викладу запропонувати неповнолітньому почати давати показання з опису подій, що передували злочину, а обставини складної події поділити на найпростіші епізоди. При цьому не треба висловлювати передчасно недовіру до показань неповнолітнього щоб уникнути відмови його від дачі показань [13, с. 42].

У кримінальних провадженнях, якщо неповнолітній не досяг шістнадцятирічного віку або якщо його визнано розумово відсталим, на допиті за рішенням слідчого, прокурора, слідчого судді, суду за клопотанням захисника забезпечується участь законного представника, педагога чи психолога, а у разі необхідності – лікаря (ч. 1 статті 491 КПК України) [5]. Наявність психічного розладу у допитуваного має бути підтверджено медичними документами, а висновок про відставання в психічному розвитку формулюється експертом-психологом за результатами проведення психологічної або комплексної психолого-психіатричної експертизи.

Участь педагога в допиті доцільна, якщо допитуваний тривалий час перебував на обліку в Національній поліції, до нього неодноразово застосовувалися заходи виховного впливу, в силу чого його допит без залучення фахівця в галузі педагогіки представлятиме для допитуваного складність, оскільки такі особи схильні давати суперечливі, плутані, нещирі показання. Залучений до допиту педагог по можливості повинен по роду роботи займатися навчанням і вихованням неповнолітніх такого ж віку, що і допитуваний.

Слід погодитись з науковцями, які вважають, що психолога доцільно викликати, коли неповнолітньому підозрюваному властиві яскраво виражені індивідуально-психологічні особливості (емоційно-вольове недорозвинення або, навпаки, інтенсивний розвиток інтелектуальних здібностей, надмірна імпульсивність, помітне переважання процесів збудження над процесами гальмування). За допомогою відповідних прийомів психолог сприяє встановленню психологічного контакту з допитуваним, отримання від нього достовірних і повних показань про обставини, що підлягають доказуванню [14, с. 78; 15, с. 127; 16, с. 640].

Забезпечуючи участь у допиті зазначених спеціалістів, слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд мають звернути увагу на наявність у них відповідної освіти, досвіду і відсутність обставин, які виключають їх участь у провадженні (стаття 79 КПК України) [5].

Правила допиту неповнолітніх підозрюваних поширюються на випадки проведення одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб за їх участю. Одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб рекомендується проводити тільки у випадках, коли є істотні суперечності в показаннях кількох неповнолітніх неможливо усунути іншими методами.

Під час проведення одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб першим із запрошених на слідчу дію допитується особа, яка дала

найбільш повні і точні показання. При участі дорослого в першу чергу допитується неповнолітній, за винятком випадків, коли він дав завідомо неправдиві показання. За наявності залякування неповнолітнього іншим учасником слідчої дії поведінка останнього присікається, а при безуспішності зусиль – одночасний допит припиняється. На одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб треба запросити педагога, який допоможе зняти напругу, дисциплінувати учасників.

Слід також зазначити, що ст. 232 КПК України передбачає проведення допиту, впізнання у режимі відеоконференції під час досудового розслідування. Рішення про здійснення дистанційного досудового розслідування приймається слідчим, прокурором, а в разі здійснення у режимі відеоконференції допиту згідно із ст. 225 КПК України – слідчим суддею, з власної ініціативи або за клопотанням сторони чи інших учасників кримінального провадження [5].

Важливим процесуальним засобом отримання доказів є проведення обшуку. Обшук – це слідча (розшукова) дія, що проводиться з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукування знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте у результаті його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб. Відповідно до ч. 2 ст. 234 КПК України обшук проводиться на підставі ухвали слідчого судді [6]. Суть його полягає у примусовому обстеженні житла, іншого володіння особи, обшуку особи. Обшук проводиться з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукування знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуто у результаті його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб.

Процесуальний порядок проведення обшуку визначається ст. 236 КПК України. При підготовці до обшуку доцільно, крім відомостей про розташування кімнат у квартирі (будинку), спробувати отримати інформацію про наявність у сім'ї, в якій проживає неповнолітній, підвалу, горища, гаража, садової ділянки з будинком, дачі, а також розташованих поблизу (покинутих або недобудованих) будівель, оскільки в цих приміщеннях неповнолітні часто зберігають викрадене, знаряддя злочину, предмети, що заборонені до користування.

Проводити обшук доцільно не тільки в житлі неповнолітнього, але і за місцем навчання або роботи, де неповнолітні часто зберігають ті чи інші речі (у шафах для робочого одягу, тумбочках, інструментальних ящиках).

Під час обшуку необхідно пильно стежити за емоційними реакціями неповнолітнього на дії уповноважених осіб, тому, що неповнолітні мають меншу, ніж дорослі витримку, більш вразливі і емоційно нестійкі. Забезпечити ретельне спостереження за реакціями обшукуваного легше при проведенні обшуку не однією, а кількома особами, наприклад двома слідчими або слідчим і оперативним працівником.

В ході обшуку необхідно звертати увагу не тільки на відшукувані об'єкти (наприклад, викрадені речі або знаряддя злочину), але також і на інші предмети, які надалі можуть полегшити розслідування. Так, при здій-

сненні грабежів, розбійних нападів неповнолітні нерідко заволодівають дрібними предметами, що представляють для них особливий інтерес: брелоки, ланцюжки, браслети, ножі, годинник тощо. Ці речі можуть відкрито знаходитися в кімнаті неповнолітнього, бути на ньому. Тому, обшук у приміщенні повинен сполучатися з особистим обшуком, що здійснюється за загальними процесуальними правилами [17, с. 150-156]. При виявленні об'єктів підозрілого походження недоцільно відразу з'ясовувати, як вони виявилися в будинку. Це варто зробити пізніше, після обшуку, допитавши окремо неповнолітнього і його батьків, у випадку протиріччя в їх показаннях – провести одночасний допит декількох осіб [18, с. 156].

У процесі обшуку можуть бути виявлені предмети, що свідчать про участь у злочинній акції поряд з неповнолітнім і дорослих осіб (професійно виготовлені відмички, знаряддя злочину, речі, що неповнолітні звичайно не викрадають). У ході обшуку можуть бути виявлені обставини, що свідчать про вживання неповнолітнім спиртних напоїв, наркотиків, предмети порнографії, записи нецензурного характеру. Усі ці факти необхідно відобразити у протоколі обшуку для наступної перевірки версії про залучення неповнолітнього в злочинну діяльність. У гуртожитку обшукується ліжка неповнолітнього, його тумбочка (полка), особисті речі, у тому числі, що знаходяться в камері зберігання. При необхідності обшуковуються місця загального користування. Якщо потрібно розширити зону обшуку, то це варто відобразити в ухвалі і забезпечити присутність осіб, чії речі будуть обшукуватися. Обшук на робочому місці проводять при наявності даних про те, що неповнолітній зберігає там викрадене чи знаряддя злочину або заготовлі холодної чи вогнепальної зброї, вибухових пристроїв тощо. Не виключені ситуації, коли подібні предмети зберігаються в шафах і тумбочках інших осіб. Дана обставина, якщо відома, відзначається в ухвалі, у разі виявлення – в протоколі обшуку.

Особливості тактики пред'явлення для впізнання обумовлюються винятковими особливостями психіки неповнолітнього. Легковажна поведінка неповнолітнього (зухвала поведінка, грубе поводження з особою, яка впізнає) може вплинути на особу, яка впізнає та знизити доказове значення результатів цієї слідчої (розшукової) дії. Інші ж неповнолітні, навпаки виявляють сором'язливість, скутість, острах перед невідомими наслідками. З врахуванням зазначених обставин в якості понятих запрошуються педагоги або особи, знайомі неповнолітньому, але не зацікавлені в результатах провадження.

Коли неповнолітній виступає в ролі впізнаючого, необхідно звернути увагу на рівень його психічного або фізичного розвитку, а також умови сприйняття об'єкту. Оскільки неповнолітнім притаманна, як правило, посиленна навіюваність, то будь-яка підказка неприпустима. Це також може призвести до втрати доказового значення впізнання, спрямувати слідчого на хибний шлях.

Забороняється попередньо показувати особі, яка впізнає, особу, яка повинна бути пред'явлена для впізнання, та надавати інші відомості про прикмети цієї особи (ч. 1 ст. 228 КПК України) [5].

Особа, яка підлягає впізнанню, пред'являється особі, яка впізнає, разом з іншими особами тієї ж статі, яких має бути не менше трьох і які

не мають різких відмінностей у віці, зовнішності та одязі. Перед тим як пред'явити особу для впізнання, їй пропонується у відсутності особи, яка впізнає, зайняти будь-яке місце серед інших осіб, які пред'являються.

Після впізнання об'єкта, неповнолітній вказує на індивідуальні ознаки, що дозволили його впізнати. При цьому, впізнаючий, побачивши раніше сприйнятий об'єкт, може назвати ще ряд ознак, про які він не розповідав на допиті. Це логічно і не повинно розглядатись як протиріччя між показаннями на допиті і впізнанні.

За необхідності впізнання може провадитися за фотознімками, матеріалами відеозапису. Проведення впізнання за фотознімками, матеріалами відеозапису виключає можливість проведення цієї дії у подальшому. При пред'явленні особи для впізнання можуть бути залучені спеціалісти для фіксування впізнання технічними засобами, психологи, педагоги та інші спеціалісти.

За такими ж правилами може здійснюватися пред'явлення особи для впізнання за голосом або ходом, при цьому впізнання за голосом повинно здійснюватися поза візуальним контактом між особою, що впізнає, та особами, які пред'явлені для впізнання. Отже, позитивні результати впізнання залежать від створення сприятливих умов, правильного підбору об'єктів впізнання, ходу та обстановки проведення даної слідчої (розшукової) дії.

Висновки. В ході розслідування корисливо-насильницьких злочинів, що вчиняються неповнолітніми, планування подальших слідчих (розшукових) дій здійснюється на підставі зібраних відомостей. У зв'язку з цим уточнюються прикмети злочинців, досліджуються знайдені на місці події сліди, предмети, які належать підозрюваним. Це дозволяє зробити обґрунтований висновок щодо тактики пошуку злочинців. З урахуванням цих обставин висуваються версії, розробляються заходи їх перевірки, плануються загальні заходи виявлення осіб, причетних до скоєння злочину, їх прикмет за знайденими на місці події слідами. За висунутими версіями можуть бути проведені такі заходи як: повторне обстеження території місця події; повторне опитування потерпілих або інших осіб, яким відомі ознаки викраденого майна; вивчення матеріалів про нерозкриті злочини, встановлення і повторна перевірка алібі осіб, які перебувають на оперативних обліках; посилення патрулювання в місцях можливого вчинення аналогічних злочинів; використання можливостей засобів масової інформації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Журавель В. А. Слідчі (розшукові) дії як засоби формування доказів за чинним КПК України. Теорія та практика судової експертизи і криміналістики: зб. наук. пр. Вип. 13 / ред. кол.: М. Л. Цимбал, В. Ю. Шепітько, Л. М. Голоченко та ін. Х.: Право, 2013. С. 22–30.

2. Терещенко Ю. В. Слідчі (розшукові) дії як різновид процесуальних дій. *Митна справа*. 2014. № 1 (2.1). С. 112–117.

3. Дрозд В. Г. Окремі питання регламентації початку досудового розслідування в умовах проведення правової реформи. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 12. С. 268–272.

4. Лук'янчиков Є. Д. Слідчий огляд: поняття та види / Є. Д. Лук'янчиков, Б. Є. Лук'янчиков. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 264–269.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
6. Драчова К. В. Огляд місця події при розслідуванні розбоїв, учинених неповнолітніми. *Проблеми законності*. 2007. № 86. С. 171–176.
7. Бистрицький Б. Ю. Розслідування грабежів, учинених неповнолітніми : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». Київ, 2016. 20 с.
8. Сорока І. В. Особливості проведення слідчого огляду за фактами вчинених неповнолітніми крадіжок майна громадян. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2013. № 4. С. 444–449.
9. Вакуленко О. Ф. Окремі аспекти проведення допиту неповнолітнього підозрюваного у кримінальному провадженні. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2016. № 1. С. 149–152.
10. Обушенко О. М. Криміналістичне забезпечення проведення допиту неповнолітніх. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2015. № 1. С. 395–400.
11. Процюк О. М. Кримінальна процесуальна регламентація й тактика допиту неповнолітнього підозрюваного : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Київ, 2017. 243 с.
12. Рогатинська Н. З. Особливості допиту малолітньої або неповнолітньої особи / Н. З. Рогатинська, Р. М. Мудрак. *Право і суспільство*. 2014. № 5/2. С. 333–338.
13. Досудове розслідування злочинів, що вчиняються неповнолітніми : наук.-метод. рек. / А.В. Алексеева, О.В. Федосова. Харків : Харк. нац. ун-т внутр. справ. 2015. 60 с.
14. Шлапаченко В. М. Дезінформація як спосіб інформаційно-психологічного впливу. *Інформаційна безпека людини, суспільства, держави*. 2013. № 2. С. 78–86.
15. Давидович В. В. Психологічний контакт та засоби його встановлення з неповнолітнім під час допиту. *Наше право*. 2013. № 2. С. 125–129.
16. Устинова Н. В. Особливості встановлення психологічного контакту з підлітками співробітниками кримінальної міліції у справах дітей / Н. В. Устинова, Д. В. Устинов. *Проблеми сучасної психології* : зб. наук. пр. Кам'янець-Подільський, 2014. Вип. 23. С. 639–651.
17. Драчова К. В. Тактика обшуку при розслідуванні розбоїв, учинених групою неповнолітніх. *Проблеми законності*. 2007. № 91. С. 150–156.
18. Федосова О.В. Деякі аспекти організації і тактики проведення огляду під час розслідування кримінальних проваджень щодо неповнолітніх. Держава і право: проблеми становлення і стратегія розвитку: Матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Суми, 17-18 травня 2014 р.). Сумська філія ХНУВС. Суми: Торговий дім «ПАПІРУС», 2014. С. 155–158.

Федосова О. В. Особливості організації і тактики проведення слідчих (розшукових) дій в ході розслідування корисливо-насильницьких злочинів, що вчиняються неповнолітніми

Розглянуто правові основи проведення слідчих (розшукових) дій в ході розслідування корисливо-насильницьких злочинів, що вчиняються неповнолітніми. Визначені особливості здійснення огляду, допиту, обшуку, пред'явлення для впізнання щодо неповнолітніх, які вчиняють корисливо-насильницькі злочини. Зазначено, що на підставі зібраних відомостей здійснюється планування подальших слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні.

Ключові слова: *слідчі (розшукові) дії, організація, тактика, розслідування, корисливо-насильницькі злочини, неповнолітні.*

Федосова Е. В. Особенности организации и тактики проведения следственных (розыскных) действий в ходе расследования корыстно-насильственных преступлений, совершаемых несовершеннолетними

Рассмотрены правовые основы проведения следственных (розыскных) действий в ходе расследования корыстно-насильственных преступлений, совершаемых несовершеннолетними. Определены особенности осуществления осмотра, допроса, обыска, предъявления для опознания в отношении несовершеннолетних, совершающих корыстно-насильственные преступления. Указано, что на основании собранных сведений осуществляется планирование дальнейших следственных (розыскных) действий в уголовном производстве.

Ключевые слова: *следственные (розыскные) действия, организация, тактика, расследование, корыстно-насильственные преступления, несовершеннолетние.*

Fedosova O. Peculiarities of organization and tactics of conducting investigative (search) actions during the investigation of mercenary-violent crimes committed by minors

The legal bases of conducting investigative (search) actions in the course of investigation of mercenary and violent crimes committed by minors are considered. Peculiarities of inspection, interrogation, search, presentation for identification of minors who commit mercenary and violent crimes have been identified. It is noted that on the basis of the collected information the planning of further investigative (search) actions in criminal proceedings is carried out.

Keywords: *investigative (search) actions, organization, tactics, investigation, mercenary and violent crimes, minors.*